

Versie 1.0

Praktijkhandboek voor de basiscursus bijenteelt

Deel 2 : De mentor

De Nederlandse Bijenhoudersvereniging (NBV) is een landelijke vereniging van bijenhouders, gehuisvest in het Bijenhuis in Wageningen. Het doel van de vereniging is het bevorderen van de bijenhouderij in de breedste zin van het woord. De vereniging draagt zorg voor cursussen op het gebied van de bijenhouderij en zet zich in voor de promotie van de bijenhouderij, het verbeteren van de dracht (voedselplanten voor honingbijen en andere bestuivende insecten) en biedt ondersteuning aan imkers.

Versie 1.0

Inhoudsopgave	Bladzijde
Inleiding	3
Personele gegevens	4
Hoe gebruiken we dit handboek	5
Richtlijnen voor de mentor	6
Vorbereiding is de rode draad.	7
Overzicht praktijkoefeningen	8
Praktijkoefeningen	9

Inleiding

Leren is een groeiproces. Kennis moet in alle rust rijpen. Daarom is het mentorschap een waardevolle aanvulling op de praktijklessen van de basiscursus. De cursist heeft de mogelijkheid om in alle rust en met volle aandacht het geleerde in de praktijk te brengen. Een oefening moet zo vaak herhaald worden dat de cursist de handelingen daarna zelfstandig en zonder begeleiding kan uitvoeren.

Inhoud van de basiscursus

De cursus begint met theorielessen om inzicht te verwerven in het functioneren van een bijenvolk. Vanuit deze theoretische kennis kan het praktisch handelen doelgericht worden uitgevoerd. In de cursus ligt het accent op het verkrijgen van ervaring in het praktisch omgaan met bijen en het verwerven van alle praktische kennis om op een eenvoudige wijze bijen te kunnen houden

Resultaat van de cursus

Na de basiscursus moet de beginnend imker/bijenhouders in staat zijn:

- Zelfstandig bijen te houden en in de bijen te werken.
- Het onderscheid aan te geven tussen werkster, dar en koningin.
- Te zien wanneer bijen gevoerd moeten worden.
- Te zien wanneer bijen extra ruimte in de broedkamer en de honingkamer nodig hebben.
- Het zwermen te voorkomen.
- Afleggers te maken.
- Volken te verenigen.
- Te werken met bestrijdingsmiddelen tegen Varroa.
- Het bijen houden te promoten.
- Contacten aan te gaan en te onderhouden met anderen in de vereniging

Mentorschap naast de praktijklessen.

Het praktijkhandboek dient ervoor de mentor een overzicht te geven wat er in de cursus geleerd moet worden. Bij de opzet van de basiscursus is om didactische redenen gekozen voor een bepaalde imkermethode. Het is niet de bedoeling om de cursist allerlei extra's mee te geven.

Het voordeel van het mentorschap is de één op één verhouding. De cursist krijgt veel meer individuele aandacht. Hij kan zich niet passief opstellen. Bovendien zal het aantal effectieve uren worden vergroot. Immers de cursist krijgt veel meer tijd om zijn praktische vaardigheden te oefenen. Er zijn in de loop der jaren goede ervaringen opgedaan met het mentorschap.

Personele gegevens.

Cursist
Adres
Postcode + woonplaats
Telefoon
Mobilenummer
e-mail adres

De basiscursus bijenteelt wordt georganiseerd door

Afdeling
Secretaris
Adres
Postcode + woonplaats
Telefoon
e-mail adres

Cursusleider
Adres
Postcode + woonplaats
Telefoon
e-mail adres

De cursist wordt bij de praktijkoefeningen begeleid door

Mentor
Adres
Postcode + woonplaats
Mobilenummer
e-mail adres

Mentor
Adres
Postcode + woonplaats
Telefoon
Mobilenummer

Hoe gebruiken we dit praktijkhandboek ?

De onderwerpen in deze handleiding betreft een volledige jaarcyclus. Het is niet noodzakelijk de praktijkoefeningen in de beschreven volgorde te laten doen. Immers het mentorschap kan doorlopen tot in het volgende jaar. Belangrijk is dat de cursist binnen het cursusverband voldoende ervaring opdoet. Nog belangrijker is dat de cursist voldoende zelfvertrouwen opbouwt om zelfstandig als imker aan de slag te gaan.

Elke praktijkoefening heeft dezelfde opbouw.

- 1 Voorkennis.
Het lesboek "Bijenhouden, hoe doe je dat" van Friedrich Pohl dient als leidraad.
De cursist bestudeert voor elke praktijkoefening een deel uit het lesboek.
Elke oefening begint met het stellen van vragen.
De cursist vraagt uitleg over zaken in het boek die hij niet begrijpt.
De mentor neemt met de cursist de lesstof door.

- 2 Vorbereiding
De cursist vertelt wat hij deze praktijkoefening denkt te gaan doen. De mentor geeft zo nodig aanvullende uitleg over wat er deze praktijkoefening moet worden gedaan. Leer de cursist eerst alles klaar te zetten voordat een volk geopend wordt. De pijp rookt en de beitel ligt klaar. Laat de cursist een lijst met benodigdheden voor de betreffende praktijkoefening opstellen.

- 3 Observeren.
Bespreek hoe je aan het vlieggat kunt waarnemen hoe de staat van het volk is. Kun je zien of er voldoende dracht is ? Hoe lijkt de gezondheid van het volk ? Liggen er dode bijen, zijn er kruiers voor de kast ? Is de kast of de vliegplank besmeurd met uitwerpselen ?

Neem op de bodemlade de ontwikkeling in het volk waar. Hoe groot is het broednest ?
Waar zit het broednest ? Zijn de bijen aan het bouwen ?

- 4 De verrichtingen
De mentor demonstreert de cursist hoe de diverse handelingen verricht moeten worden. De cursist moet daarna zoveel mogelijk zelf doen. Het mag niet zo zijn dat de mentor imkert en de cursist toekijkt of alleen spullen aangeeft. Herhaal zo nodig een praktijkoefening. Een praktijkoefening is pas afgerond als de cursist in staat is om de handelingen zelfstandig uit te voeren.

- 5 De beoordeling.
Elke praktijkoefening wordt beoordeeld. Deze beoordeling is een onderdeel van het examen.
De cursist stelt een bewijsmap samen. De bewijsmap en de resultaten van het theorie-examen zijn samen bepalend voor het al- of niet behalen van het diploma.

Richtlijnen voor de mentor

Dit handboek verwijst naar bladzijden in het boek van Friedrich Pohl "Bijenhouden, hoe doe je dat". De cursist moet zich de theorie eigen maken die bij de betreffende praktijkoefening hoort. De mentor stelt de cursist vragen over de lesstof die hij bestudeerd heeft.

De voorbereiding op de praktijkoefening is belangrijk. De cursist behoort te weten wat hij tijdens deze praktijkoefening gaat doen en vooral waarom hij dit gaat doen. De cursist moet weten waarop hij moet letten en zo nodig vragen hoe iets er uitziet. De cursist mag de kast pas openen als hij alles klaar heeft gezet. Leg de verantwoordelijkheid bij de cursist. Vraag de cursist te controleren of alles aanwezig is. Zo leert de cursist zich voorbereiden op het werken in het bijenvolk. De voorbereiding wordt steeds in de beoordeling meegenomen.

Accepteer niet dat een cursist steeds aangeeft te weinig tijd te hebben om zich goed voor te bereiden. Betwijfel het nut van de opleiding als de cursist niet in staat lijkt te zijn voldoende tijd vrij te maken.

De oefening begint altijd met observatie van het vlieggat. Hier is enige ervaring voor nodig, maar uit het gedrag aan het vlieggat is de ontwikkeling en de staat van het volk af te leiden.

Laat de cursist eerst de bodemlade uittrekken en vertellen wat hij op de bodemlade ziet alvorens de kast te openen. De cursist moet leren de ontwikkeling in het volk van de bodemlade af te lezen. Het is aan te bevelen om de bodemlade gedurende de cursus onder de kast te laten.

De eerste praktijkoefening begint met het openen van een bijenkast. De cursist leert op de juiste wijze een bijenraam hanteren. Een bijenraam bekijken, broed, honing en stuifmeel herkennen, eitjes, larven en gesloten broedcellen zoeken. Een werkster, dar en een koningin onderscheiden.

Elke praktijkoefening wordt beoordeeld. Deze beoordeling is een onderdeel van het examen. De cursist stelt een bewijsmap samen. De bewijsmap en de resultaten van het theorie-examen zijn samen bepalend voor het al- of niet behalen van het diploma.

Een praktijkoefening is pas afgerond als een cursist voldoende kennis en ervaring met het betreffende onderdeel heeft. Herhaal zo nodig een praktijkoefening enige malen. Het doel is pas bereikt als een cursist zelfstandig verder kan als imker.

De mentor wordt niet gevraagd om een eindoordeel over de cursist te geven. De beoordelingen spreken voor zich. Het is zelfs aan te bevelen dat een cursist door meerdere mentoren wordt beoordeeld.

Vorbereiding is de rode draad.

- 1 Maak goede afspraken met elkaar. Niet alleen over het tijdstip en de locatie, maar vooral ook over de te verrichten handelingen.
- 2 Bespreek het lesmateriaal dat voor de betreffende praktijkoefening bestudeerd moet worden.
- 3 Spreek met elkaar af welke materialen meegebracht moeten worden. Aan het begin van de praktijkoefening mag niets ontbreken. Alles moet klaar liggen.
- 4 Elke praktijkoefening begint met het stellen van vragen. De cursist vraagt uitleg over de zaken die hij niet goed begrepen heeft. De mentor neemt de theorie met de cursist door. De mentor vraagt de cursist te vertellen wat hij vandaag in het bijenvolk gaat doen. Een cursist moet kunnen vertellen wat hij gaat doen en vooral waarom hij dit gaat doen.
- 5 Laat de cursist controleren of alle benodigde imkermaterialen aanwezig zijn. Draagt de cursist beschermende kleding? Rookt de pijp, ligt de beitel met de raampjeslichter klaar?
- 6 Laat de cursist enige tijd het vlieggat observeren en vertellen wat hij ziet. Hoe wordt er gevlogen. Wordt er stuifmeel gehaald. Zijn de wachters alert. Wordt er gevochten. Zijn er werksters aan het invliegen. Vormt er zich een baard voor de kast. Liggen dode bijen voor de kast. Zijn er veel kruipers voor de kast.
- 7 Laat de cursist steeds eerst de bodemlade uittrekken en vertellen wat hij ziet alvorens de kast te openen. Hij moet leren de ontwikkeling in het volk van de bodemlade af te lezen.
- 8 Laat de cursist zo veel mogelijk zelf doen. Het mag niet zo zijn dat de mentor imkert en de cursist toekijkt of alleen spullen aangeeft.
- 9 Laat de cursist zo veel mogelijk vertellen wat hij doet en vooral wat hij ziet. De cursist moet leren waarnemen en beoordelen. Hoe ziet het volk eruit als je de dekplank wegneemt? Hoe ziet het broednest eruit, is er voldoende stuifmeel en honing in het raam? Maakt het broed een gezonde indruk? Hoe is de samenstelling van het broednest? Is er voldoende stuifmeel en voer in de kast? Zijn er tekenen die wijzen op moerloosheid of zwermgedrag?
- 10 Observeer hoe de cursist met het bijenvolk omgaat. Hoe gebruikt hij de beroker? Hoe opent de cursist de kast? Hoe hanteert hij de ramen? Voert hij rustig en correct de handelingen uit? Wordt de kast op de juiste wijze gesloten?
- 11 Bespreek na afloop de praktijkoefening. De cursist wil graag weten wat hij goed en wat hij fout gedaan heeft. Herhaal zo nodig een praktijkoefening. Een praktijkoefening is pas afgerond als de cursist dit onderdeel zelfstandig kan uitvoeren.

Overzicht praktijkoefeningen

No	Praktijkoefening	Bladzijde	Datum	Locatie
1	Bijenramen klaarmaken	10		
2	Bijenvolk openen	12		
3	Voorjaarscontrole	14		
4	Controle op zwermplannen	16		
4a	Een zwerm scheppen	18		
5	Afleggers maken	20		
6	Behandelen van het hoofdvolk	22		
7	Zomerverzorging	24		
8	Honing oogsten	26		
9	Verenigen van volken	28		
10	Najaarsverzorging	30		

Aantekeningen van de mentor

Oefening 1	Bijenramen klaarmaken.				
Voorkennis	Diverse typen bijenkasten, soorten ramen. raammaten, bijenruimte, soorten kunstraat				
Opdrachten	Bijenkast timmeren (niet verplicht)				
	Raampjes timmeren				
	Raampjes van draad voorzien				
	Kunstraat in smelten				
Opmerkingen	Het timmeren van een bijenkast kan een onderdeel van de cursus zijn, maar is geen must. Het timmeren, het bedraden van een raam en kunstraat insmelten is vaardigheid die elke cursist moet hebben.				
Beoordeling					
Onderdeel	slecht	matig	voldoende	goed	uitstekend
Voorkennis					
Bijenkast timmeren (niet verplicht)					
Raampjes timmeren					
Raampjes van draad voorzien					
Kunstraat in smelten					
Eindoordeel praktijkoefening					
Opmerking					
Handtekening mentor/bijenteeltleraar	Datum		Locatie		

Aantekeningen van de mentor

Oefening 2	Bijenvolk openen
Voorkennis	Raat als opslagplaats en broednest, stuifmeel en honing als voedsel.
Vorbereiding	Beschermende kleding, pijp, aansteker, beitel. Vlieggat observeren. Bijen licht beroken.
Opdrachten	Dekplank openen. Ramen uitnemen en op de juiste wijze hanteren
	Eitjes, larven, gesloten broed, werkster, dar, koningin aanwijzen.
	Stuifmeel, honing en verzegelde honing aanwijzen.
Opmerkingen	Dit is een eerste kennismaking met het bijenvolk. De cursist moet leren hoe hij een bijenkast opent. De cursist moet leren hoe hij op de juiste wijze de ramen een voor een uit de kast neemt, bekijkt en terughangt. Voor een eerste keer is dit enerverend genoeg.

Onderdeel	Beoordeling				
	slecht	matig	voldoende	goed	uitstekend
Voorkennis					
Vorbereiding					
Ramen op de juiste wijze hanteren.					
Eitjes, larven, etc aanwijzen					
Stuifmeel, honing aanwijzen					
Eindoordeel praktijkoefening					
Opmerking					
Handtekening mentor/bijenteeltleraar	Datum		Locatie		

Aantekeningen van de mentor

Oefening 3	Voorjaarscontrole
Voorkennis	Voorjaarsontwikkeling van het bijenvolk
Vorbereiding	Beschermende kleding, pijp, aansteker, beitel. Vlieggat observeren. Bijen licht beroken.
Opdrachten	Controle van het bijenvolk
	Beoordeling van de ontwikkeling
	Ruimte geven.
Opmerkingen	Dit is een belangrijk onderdeel. Zo nodig enige malen herhalen. De cursist moet in staat zijn om de voorjaarsontwikkeling van een volk te beoordelen. De cursist moet in staat zijn te beoordelen of en hoeveel ruimte er gegeven moet worden. Leer de cursist een kastkaart invullen.

Onderdeel	Beoordeling				
	slecht	matig	voldoende	goed	uitstekend
Voorkennis					
Vorbereiding					
Controle bijenvolk					
Beoordeling voorjaarsontwikkeling					
Ruimte geven					
Eindoordeel praktijkoefening					
Opmerking					
Handtekening mentor/bijenteeltleraar	Datum		Locatie		

Aantekeningen van de mentor

Oefening 4	Controle op zwermplannen				
Voorkennis	Natuurlijk zwermverloop in een bijenvolk				
Vorbereiding	Beschermdende kleding, pijp, aansteker, beitel. Vlieggat observeren. Bijen licht beroken.				
Opdrachten	Controle van het bijenvolk				
	Herkennen van de eerste voortekenen				
	Beperkende maatregelen treffen				
Opmerkingen	<p>Dit is een belangrijk onderdeel. Zo nodig enige malen herhalen. De cursist moet in staat zijn om de eerste zwermtekens van een volk te herkennen. De cursist moet in staat zijn om te beoordelen in welke zwermfase het volk verkeert. Fase 1 : Speeldoppen. Fase 2 : Bouw van darrenraat, beleggen en uitlopen, darren op de vliegplank Fase 3 : Bouw van moerdoppen en afname eierproductie De cursist moet passende maatregelen kunnen nemen om het zwermen te vertragen.</p>				
Onderdeel	Beoordeling				
	slecht	matig	voldoende	goed	uitstekend
Voorkennis					
Vorbereiding					
Controle bijenvolk					
Herkennen zwermtekens					
Beperkende maatregelen treffen					
Eindoordeel praktijkoefening					
Opmerking					
Handtekening mentor/bijenteeltleraar	Datum		Locatie		

Aantekeningen van de mentor

Oefening 4a	Een zwerm scheppen					
Voorkennis	Zwermgedrag van een volk en samenstelling van een zwerm					
Vorbereiding	Beschermende kleding, pijp, aansteker, beitel. Vlieggat observeren. Bijen licht beroken.					
Opdrachten	Gereedmaken van een zwermkastje					
	Zwerm scheppen					
	Zwerm in de kast kiepen. Zwerm verder behandelen.					
Opmerkingen	Het is niet altijd mogelijk om een cursist een zwerm te laten scheppen. Maar als het kan is het een waardevolle aanvulling. De cursist moet weten hoe je een zwerm scheidt en kunnen zien dat de bijen in de kast of korf kruipen. Hij moet ook kunnen herkennen dat de bijen terugvliegen naar de plaats waar de zwerm hing, dus dat het scheppen mislukt is. De cursist moet weten hoe de zwerm verder te behandelen.					
Onderdeel	Beoordeling					
	<table border="1"> <tr> <td>slecht</td> <td>matig</td> <td>voldoende</td> <td>goed</td> <td>uitstekend</td> </tr> </table>	slecht	matig	voldoende	goed	uitstekend
slecht	matig	voldoende	goed	uitstekend		
Voorkennis						
Vorbereiding						
Gereedmaken zwermkastje						
Scheppen van een zwerm						
Zwerm in de kast kiepen en verder behandelen.						
Eindoordeel praktijkoefening						
Opmerking						
Handtekening mentor/bijenteeltleraar	Datum					
	Locatie					

Aantekeningen van de mentor

Oefening 5	Afleggers maken				
Voorkennis	Zwermen en afleggers				
Vorbereiding	Beschermende kleding, pijp, aansteker, beitel. Vlieggat observeren. Bijen licht beroken. Beschikken over voldoende kastmateriaal voor het maken van een kunstzwerm				
Opdrachten	Lege kast vullen met raam voer, stuifmeel en kunstraat				
	De moer opzoeken.				
	Voldoende ramen afslaan				
Opmerkingen	De manier waarop afleggers gemaakt worden kan verschillen. Belangrijk is dat de cursist zich een methode eigen maakt waar hij zelfstandig mee verder kan.				
Beoordeling					
Onderdeel	slecht	matig	voldoende	goed	uitstekend
Voorkennis					
Vorbereiding					
Kast voorbereiden					
Moer opzoeken					
Kast vullen met bijen					
Eindoordeel praktijkoefening					
Opmerking					
Handtekening mentor/bijenteeltleraar	Datum		Locatie		

Aantekeningen van de mentor

Oefening 6	Behandelen van het hoofdvolk				
Voorkennis	Ontwikkeling van een ei tot koningin				
Vorbereiding	Beschermdende kleding, pijp, aansteker, beitel. Vlieggat observeren. Bijen licht beroken.				
Opdrachten	Controle op uitgelopen doppen. Doppen beoordelen op rijpheid				
	Ramen controleren op doppen. Doppen breken				
	Controle jonge moer				
Opmerkingen	<p>Afhankelijk van de omstandigheden kan een koningin eerder of later uit de dop komen. De cursist moet kunnen beoordelen of een dop rijp is. De cursist met bij controle een uitgelopen dop, het geluid van een tutter of kwaker herkennen.</p> <p>Als een moer is uitgelopen moet de cursist alle doppen openen of verwijderen.</p> <p>De cursist moet leren hoe alle ramen nauwkeurig te controleren op verborgen doppen.</p>				
Beoordeling					
Onderdeel	slecht	matig	voldoende	goed	uitstekend
Voorkennis					
Vorbereiding					
Controle op uitlopen moer					
Ramen controleren. Doppen breken					
Controle jonge moer.					
Eindoordeel praktijkoefening					
Opmerking					
Handtekening mentor/bijenteeltleraar	Datum		Locatie		

Aantekeningen van de mentor

Oefening 7	Zomerverzorging				
Voorkennis	Ontwikkeling volk in de zomer. Broedziekten. Ontwikkeling varroamijt.				
Vorbereiding	Beschermdende kleding, pijp, aansteker, beitel. Vliegpat observeren. Bijen licht beroken.				
Opdrachten	Controle ontwikkeling van het volk				
	Herkennen van ziekten in het volk. Beoordelen of een volk gezond is.				
	Controle op varroa				
Opmerkingen	In deze fase kan er van alles mis zijn. De cursist moet moereloosheid of een slechte ontwikkeling kunnen herkennen en weten hoe te handelen. Hij moet kunnen aangeven dat het volk een gezonde ontwikkeling doormaakt. De cursist moet ziekten in het volk kunnen herkennen. Varroa controle op de bodemlade doen. "Varroabijtjes" in het volk of voor de kast herkennen				
Beoordeling					
Onderdeel	slecht	matig	voldoende	goed	uitstekend
Voorkennis					
Vorbereiding					
Controle op ontwikkeling van het volk					
Herkennen van ziekten in het volk					
Varroacontrole					
Eindoordeel praktijkoefening					
Opmerking					
Handtekening mentor/bijenteeltleraar	Datum		Locatie		

Aantekeningen van de mentor

Oefening 8	Honing oogsten				
Voorkennis	Oogsten en behandelen van honing				
Vorbereiding	Beschermdende kleding, pijp, aansteker, beitel. Vlieggaat observeren. Bijen licht beroken.				
Opdrachten	Volk beoordelen of er voldoende verzegelde honing te oogsten is.				
	Honing wegnemen uit het volk				
	Honing slingeren, klaren en potten vullen				
Opmerkingen	<p>Beoordelen of een volk over voldoende over voldoende verzegelde honing beschikt. De cursist moet weten alleen verzegelde honing te oogsten. Geen ramen met broed of wintervoer. Honingramen wegnemen eist voorbereiding.</p> <p>Het slingeren, klaren en vullen van honingpotten is een aparte ervaring.</p>				
Beoordeling					
Onderdeel	slecht	matig	voldoende	goed	uitstekend
Voorkennis					
Vorbereiding					
Controle op verzegelde honing					
Wegnemen honing					
Slingeren, vullen en klaren					
Eindoordeel praktijkoefening					
Opmerking					
Handtekening mentor/bijenteeltleraar	Datum		Locatie		

Aantekeningen van de mentor

Oefening 9	Volken verenigen				
Voorkennis	Voordelen en nadelen van verenigen. Methoden van verenigen.				
Vorbereiding	Beschermende kleding, pijp, aansteker, beitel. Vlieggat observeren. Bijen licht beroken. Verse krant				
Opdrachten	Volken beoordelen en keuze maken.				
	Vorbereidingen treffen. Volken verenigen				
	Volk winterklaar maken.				
Opmerkingen	De beslissing om volken te verenigen kan reeds bij praktijkoefening 7 genomen zijn. Er moet een keuze gemaakt worden welk volk boven en welk volk onder komt. Bij de voorbereiding kunnen beide volken reeds verkleind worden en is mogelijk een moer weggenomen. Twee dagen na vereniging indien nodig krantresten verwijderen en de ramen herschikken.				
Beoordeling					
Onderdeel	slecht	matig	voldoende	goed	uitstekend
Voorkennis					
Vorbereiding					
Volken beoordelen					
Vorbereidingen treffen en verenigen					
Volkwinterklaar maken					
Eindoordeel praktijkoefening					
Opmerking					
Handtekening mentor/bijenteeltleraar	Datum		Locatie		

Aantekeningen van de mentor

Oefening 10	Najaarsverzorging				
Voorkennis	Methoden van varroabestrijding. Soorten bestrijdingsmiddelen.				
Vorbereiding	Beschermende kleding, pijp, aansteker, beitel. Vlieggat observeren. Bijen licht beroken. Voerbakken. Bestrijdingsmiddel tegen varroa				
Opdrachten	Voerbakken opzetten en voeren				
	Varroabestrijding uitvoeren				
	Winterklaar maken				
Opmerkingen	Deze praktijkoefening betreft meerdere dagen. Begin met voeren voordat de bestrijding wordt uitgevoerd. De bestrijding dient in feite het hele jaar te gebeuren. Het strekt zich uit van het wegnemen van darrenbroed in het voorjaar, toedienen van bestrijdingsmiddel in een broedloze periode in het voorjaar, bestrijding in juli augustus en eenmalig oxaalzuur in de winter. Uiteindelijk worden de voerbakken weggenomen.				
Onderdeel	Beoordeling				
	slecht	matig	voldoende	goed	uitstekend
Voorkennis					
Vorbereiding					
Voeren					
Varroabestrijding					
Eindoordeel praktijkoefening					
Opmerking					
Handtekening mentor/bijenteeltleraar	Datum		Locatie		